

VIII. Konklúziók

A területi elhatárolásokról, térségi beosztásokról és területi minősítésekről elvégzett vizsgálatunk, amely e formában egyértelműen kísérleti jellegű munkának volt tekinthető igazolta, hogy

- hazánkban a területi különbségeknek a rendszerváltás óta tartó mérsékelt, de egyértelmű növekedése sokféle ok igen különféle következménye, bonyolult kölcsönhatások eredménye
- a vizsgált területi folyamatok változékonysága nemcsak ezzel hozható összefüggésbe, hanem sokféle – történelmi gyökerű – tér- és településszerkezeti örökség összetett hatásaként is értelmezhető.
- az államszocializmusból a piacgazdaságba való két évtizedes átmenet alatt nem sikerült létrehozni és működtetni sem egy megfelelően hierarchizált és okos feladat-megosztású közigazgatási területi beosztást, sem azt az érdemi feladatok megoldására alkalmas területfejlesztési tervezési, menedzselési intézményrendszert, amely képes lenne a jól meghatározható területi problémák – szubszidiaritáson alapuló – megoldására.
- a markánsan különböző területi folyamatoknak (pl. Budapest szindróma, fejlődési folyosók, határon átnyúló és határmenti kapcsolatrendszerek, periferizálódás, kusza város-vidék kapcsolatok, rendezetlen kistérségi viszonyok, részleges működő-képességű fejlesztési régiók) a gazdaság és a társadalom érdekében történő érdemi befolyásolására a jelenleginél sokkal adekvátabb területi beosztásokra és jól meghatározott, együttműködés-képes fejlesztési intézményrendszerekre van szükség.

Az Európai Unió területfejlesztési menetrendjében leírt új elvárásoknak (a többközpontú fejlesztés és az innováció támogatása városi régiók és városok hálózatainak kialakítása révén, a vidéki és városi területek közötti partnerség és a területi kormányzás új formái; a verseny- és innováció központú regionális klaszterek elősegítése; a transzeurópai hálózatok erősítése és bővítése;) vizsgálataink szerint alig felelnek meg a magyar régiók. Azok teljesítésére azért sem lehet képes az országunk, mert régióink illetve az azokhoz is illeszkedő területi szervezetrendszerünk nem mentek át azon a közel három évtizedes regionális fejlődési (kiegyenlítődési) folyamaton, amelyen Európa korábbi tagállamainak régiói átmenetek.

Ebből következik, hogy át kellene alaposan gondolni és

- részben az ország európai területi felzárkózása érdekében,
- részben a Kelet Közép Európában az országra váró térségi feladatok miatt,
- részben Magyarország kiegyensúlyozottabb és sikeresebb területi fejlődés érdekében

újra kellene szabni hazánkban az elavult, a térbeli gazdasági társadalmi folyamatok érdemi befolyásolására ebben a formában és funkciómegosztásában is tulajdonképpen alkalmatlan területi beosztását.

A nemzetközi területi kutatások utóbbi évtizedének talán legfontosabb, megújító felismerése, hogy a különböző jellemzőkkel bíró társadalmi csoportok jellemzően és tendenciaszerűen nem véletlenszerűen, nem mozaikszerűen települnek, élnek, laknak. Elhelyezkedésük ugyanis – változó intenzitással, helyi különbségekkel ugyan, de – határozott pozitív területi autokorreláltságú. Mindebből az is következik, hogy, ha a társadalmi-gazdasági tagozódást kiegyenlítetté kívánjuk tenni, az direkt területfejlesztési (de tágabb jelentésben időzójelenen is írhatnánk: „területfejlesztési”) feladatot is szül, a térben jellemzően elkülönülő, regionalizálódó dinamika illetve lemaradás területfejlesztési célterületeket is kijelöl.”

Erre mai a régió területi egysége tűnik a legalkalmasabbnak (nyilván nem pontosan a mai határokkal), hozzátéve, hogy akár „többsebességű” regionális megoldásokat lehetne alkalmazni. Budapest és a fejlett régiók a fentebb sorolt európai területfejlesztési menetrend elemeit is alkalmazhatnák (pl. városcentrikus fejlesztés), míg a fejletlen négy másik régióban a felzárkóztatás illetve a határokon átnyúló új és egyre erőteljesebbé váló kapcsolatok dominálhatnának.

A regionális megosztottság azt a dimenziót emeli ki, ami az (országos) nagytérségi (régió) fejlesztési politikában a kiemelt földrajzi fejlesztési, kiegyenlítési cél lehet. A kistérségi, települési mozaik szintje már inkább a speciális részpolitikák (vidékfejlesztés, településfejlesztés)

terrénuma. A területi irányítás ma nem képes a maga merev közigazgatási szintrendszerébe vagy téregységeibe beszorítani ezt a sokféleséget, amit vizsgálataink igazoltak, de nincs is erre szükség. Amire azonban szükség van: a világos funkciójú, határozottan decentralizált területi irányítás és annak világos szintrendszere. Ez – megítélésünk szerint – ma még hiányzik. Ebből részben az is következik, hogy az „európai út” számunkra reálisan eddig azt jelentette, hogy az ország egészének relatív felzárkózása egy, a korábbiaknál mindenképp polarizáltabb térszerkezetben valósul meg.

A területfejlesztési tér vizsgálatba vont elemeit tekintve megállapíthatjuk, hogy

- **kistérségek** (akárcsak az egykori járások) nem alkotnak igazán stabil területi egységet. A területfejlesztési funkcióik folyamatosan „gyengülnek”. Pontos funkciók – akár a közigazgatást, akár a terület- és vidékfejlesztést is tekintjük kiinduló alapnak, – nincsenek meghatározva, s ha megfelelő modell-számtásokat végzünk elérhetőségüket illetően, akkor jól látható, hogy még mindig számos területi átszervezést lehetne/ kellene elvégezni esetükben ahhoz, hogy optimális, a településközi kapcsolatokat az elérhetőség alapján lehetővé tevő területi egységekké váljanak.
- Egy radikális közigazgatási reform elmehet abba az irányba is (skandináv modell), hogy felszámolja a jelenlegi elaprózott települési önkormányzatokat, s a jelenlegi városokat és községeket egyaránt megszüntetve hozza létre a járási (kistérségi) méretű önkormányzati alapegységeket, de ennek jelenleg sem politikai, sem pedig társadalmi háttere nálunk nem látszik megteremthetőnek.
- Modellszámításaink egyértelműen igazolták, hogy a kistérségekből homogén térkluszterek formálhatók, amelyek alkalmasak lehetnének egy radikális reform kiindulópontjának.
- **A magyar régiók** jövőjét illetően döntő fontosságú lehet, hogy hazánk területére azon szomszédos, külföldi NUTS3-as egységek gazdasági hatóterei nyúlnak át, amelyek közelségüknél és jelentősebb gazdasági súlyuknál fogva elvileg jelentős

befolyást gyakorolhatnak a regionális fejlődésünkre. Gravitációs modellvizsgálataink egyértelműsítették, hogy míg a népesség koncentrációjában Kelet-Közép-Európa (Bécs, Pozsony, Budapest, Belgrád, stb.) valamelyest felér a globális jelentőségű metropoliszokkal és többmilliósváros-tömörülésekkel rendelkező nyugati kontinens-félhez – legalábbis annyira, hogy a lokális centrumok az erőter pozitív anomáliáiként kitűnjenek környezetükből –, addig gazdasági erejét tekintve messze elmarad attól.

- A régiók elhatárolás-vizsgálata esetében megállapítottuk, hogy a funkcionális összetartozás kritériuma alapján olyan határvonalakra van (volna) szükségük, amelyek maximalizálják a körzeteken belüli áramlások és a körzetek közötti áramlások arányát.
- Ezek szerint a mai régiók száma inkább csökkenthető lenne, s akár a települési szintről akár a kistérségi szintről kiindulva szükség lenne új területi elhatárolásukra.
- Végül a különböző modellszámítások (gravitációs, távolság, intézményi minősítés stb.) lehető tennék, hogy az új területi elhatárolások nyomán „más-más” jellegzetességeket is érdemben figyelembe venni és alkalmazni lehessen a honi területfejlesztési politika elkövetkező időszakában.

Ennek akkor lenne valóságosan is értelme, ha a 12 éve született – a területfejlesztésről és – rendezésről szóló – kerettörvény nyomán nemcsak az európai strukturális és kohéziós pályázati források lehívásában „merülne” ki a honi regionális politika, hanem annak valódi (a társadalom által is elfogadott) téregységeiben modern, az adott lokalitásban élők számára akár sajátosan különböző távlatokat is biztosító és érdemi területi tervezés és fejlesztés folyna.